

Cộng đồng người Chăm Islam giáo ở Việt Nam với đời sống xã hội

BÁ TRUNG PHỤ^(*)

Tồn tại xuyên suốt lịch sử nhân loại, tôn giáo là một hiện tượng xã hội tác động lên hai mặt của đời sống con người: cộng đồng và cá thể. Tôn giáo xuất hiện từ buổi bình minh của nhân loại và tồn tại cho đến ngày nay. Tôn giáo là một nhu cầu tinh thần của con người. Nhu cầu theo tôn giáo của con người mang tính cộng đồng, khu vực và nhân loại. Tôn giáo không chỉ là việc đạo mà còn là việc đời. Nó không chỉ liên quan đến thế giới bên kia (Thiên Đường, Địa Ngục) mà còn ảnh hưởng đến đời sống thực tại của con người. Từ đó, sinh hoạt tôn giáo gắn bó chặt chẽ với đời sống văn hoá của người Chăm Islam giáo ở Việt Nam.

Trên lãnh thổ Việt Nam có 54 dân tộc sống hoà quyện với nhau tạo thành một quốc gia đa dân tộc trong đó có dân tộc Chăm, một trong những dân tộc lâu nay được nhiều nhà nghiên cứu trong và ngoài nước quan tâm. Đây là một dân tộc đã tồn tại lâu đời trên dải đất Miền Trung Việt Nam, có mối giao lưu rộng rãi, đa chiều với nhiều thành phần cư dân vùng lục địa và khu vực Đông Nam Á. Từ nguồn gốc bản địa cải biến những yếu tố ngoại sinh, người Chăm đã sáng tạo một nền văn hoá đa dạng và độc đáo cho riêng dân tộc mình. Islam giáo du nhập vào Champa vào nửa cuối thế kỉ X. Để minh chứng cho vấn đề trên, vào thời

nhà Tống, Trung Quốc, trong Tống sử năm 984 viết về xứ sở Champa có đoạn ghi: "Cũng có giống trâu núi không dùng để cày bừa mà dùng để cúng tế. Trước khi giết, thầy cúng đọc câu kinh Allah Akbar". Đặc biệt, để cho thuyết phục hơn, chúng ta có thể dựa vào một phát hiện khảo cổ học với hai tấm bia kí, một bia kí có niên đại 1025-1035 và một bia kí có niên đại 1039. Nội dung của hai bia kí này cho thấy Islam giáo đã du nhập vào cộng đồng người Chăm từ thế kỉ X. Với cơ sở tư liệu trên, chúng tôi cho rằng thời nhà Tống cai trị Trung Quốc, Islam giáo đã truyền vào Champa⁽¹⁾.

Người Chăm giỏi về nghề đi biển, có truyền thống thương mại lâu đời. Họ đã thiết lập mối quan hệ giao lưu, buôn bán với các nước Đông Nam Á, nhất là vào thời kì Pôpin-Tarthuôn (Chế Mân) và Pôpin Thuôn (Chế Bồng Nga) thế kỉ XII-XV, có mối giao hảo giữa Indonesia và Malaysia rất chặt chẽ, đồng thời, gắn bó với nhau qua sự thông thương trao đổi và sinh hoạt tôn giáo (Islam giáo). Theo tư liệu của J. Maspéro trong cuốn *Royaume de Champa* có viết: "Thương cảng nổi tiếng nhất lúc bấy giờ là Shinhapura thuộc vùng đất Quảng Nam - Đà Nẵng,

*. TS., Bảo tàng Lịch sử Việt Nam tại Thành phố. Hồ Chí Minh.

1. J. Maspéro. *Royaume de Champa*. Paris 1909, p. 25.

nằm trên dòng sông Thu Bồn, với diện tích 60 km² hay còn gọi là Hội An" (tên Chăm gọi là thương cảng Faifoh).

Tuy nhiên, phải kể đến thời kì suy vong của Vương quốc Chăm pa cuối thế kỉ XV-XIX, đặc biệt dưới thời vua Minh Mạng (1836), một bộ phận người Chăm vùng Pantu Rangar theo vua Pôchơn rời bỏ quê hương sang định cư ở Campuchia, một số khác đến Thái Lan, đảo Hải Nam (Trung Quốc) và Malaysia. Do quá trình cộng cư, tiếp xúc với người Malaysia, Indonesia theo đạo Islam, nên cộng đồng người Chăm đã chịu ảnh hưởng về tôn giáo của các nước này. Họ chuyển từ sinh hoạt tín ngưỡng truyền thống sang sinh hoạt tôn giáo theo đạo Islam và từ đó cho đến nay, đạo Islam trở thành một trong những tôn giáo chính của họ. Mãi đến năm 1858, do sự ngược đãi của vua Chân Lạp, một bộ phận người Chăm di cư đến vùng đất An Giang (Việt Nam), được nhà Nguyễn chấp thuận và cho phép mở mang khai khẩn, ngoài ra còn một bộ phận nhỏ theo ông Hoàng Pôchecoc về định cư ở Tây Ninh. Đại bộ phận người Chăm Islam giáo ở Nam Bộ có nguồn gốc từ người Chăm vùng Pantu Rangar ở Ninh Thuận, Bình Thuận ngày nay.

Trải qua nhiều biến cố thăng trầm của lịch sử, người Chăm đã định cư ở nhiều nơi, trong đó ở Campuchia là nhiều nhất. Quá trình cộng cư với các cộng đồng dân tộc, dưới sự tác động của những yếu tố như: địa lí, môi trường và kinh tế đã ảnh hưởng sâu sắc đến đời sống xã hội của người Chăm. Họ đã tiếp thu nhiều yếu tố văn hoá mới, trong đó có tôn giáo. Hiện nay, người Chăm có hai tôn giáo chính: Bàlamôn giáo và Islam giáo, trong Islam giáo có đạo Bani và Islam chính thống ở Nam Bộ. Ngoài ra, trong cộng đồng của người Chăm ở Nam Bộ còn có nhóm "Javakur", là con cháu của cư dân nói

tiếng Mã Lai đa đảo, gốc từ Malaysia và Indonesia tới Campuchia lập nghiệp vào cuối thế kỉ XIX, đến đầu thế kỉ XX, định cư dọc theo sông Hậu - Châu Đốc, tỉnh An Giang. Nhóm "Javakur" do sinh sống với người Chăm Islam Nam Bộ nên họ đã hoà nhập vào cộng đồng này và tự nhận mình là người Chăm.

Người Chăm Islam giáo luôn luôn gắn kết và cấu kết tộc người với tôn giáo. Đặc điểm nổi bật nhất chính là lối sống hình thành từ việc thực hiện đức tin và sự thực hành đầy đủ các bổn phận của tín đồ được quy định trong giáo luật cơ bản của Islam giáo. Mỗi tín đồ Islam giáo luôn phải tâm niệm trong lòng sáu đức tin căn bản:

1. *Tin Thượng Đế chỉ có một và duy nhất, Ngài Allah.*

2. *Tin có các vị Thánh (có tất cả 28 vị, song ở người Chăm chỉ biết đến 10 vị).*

3. *Tin có các Thiên Sứ. Họ cũng là người nhưng thuộc đẳng cấp cao hơn, có nhiệm vụ dẫn dắt con người đi theo con đường của Thượng Đế (có 25 vị, đầu tiên là Adam và vị cuối cùng là Mohammed).*

4. *Tin vào các quyển kinh của Thượng Đế, trong đó người Islam giáo chỉ nên thuộc và đi theo Kinh Koran vì đây là kinh sách Mohammed mạc khải sau cùng.*

5. *Tin có ngày tận thế, tin có cuộc phán xét của Thượng Đế.*

6. *Tin vào việc mọi số mệnh của con người đều được Thượng Đế an bài. Tuy nhiên, công việc của họ không phải vì thế mà phó thác tất cả cho số mệnh, cần có nỗ lực của bản thân trong xã hội.*

Từ những đức tin (ẩn chứa bên trong), được họ cụ thể hoá bằng thực hành bên ngoài, đó chính là việc thực hiện 5 điều trong giáo luật theo hai nguyên tắc cơ bản: "tự giác" và "trực tiếp". Giáo luật rất

khất khe. 5 điều căn bản của giáo luật có thể được xem là những quy định về nghĩa vụ tôn giáo mà mỗi tín đồ phải thực hành để thể hiện đức tin của mình nhằm giáo dục gia đình và xã hội.

Tìm hiểu về tính giáo dục của cộng đồng Islam giáo ở Việt Nam, để hiểu rằng giáo dục là nền tảng cho sự phát triển của con người và xã hội, là vấn đề cơ bản cho việc giải quyết một số vấn đề trong cộng đồng. Ở thế hệ người cao tuổi trình độ rất thấp, theo thống kê từ năm 1945 đến năm 1970 chỉ có 2 người học đại học là 2 anh em Đôhamid và Đôsahiêm, ngoài ra chỉ có vài chục người tốt nghiệp phổ thông cơ sở và vài chục người học phổ thông trung học. Vào năm 1990, có 4 người tốt nghiệp ở Malaysia và Indonesia. Từ việc hạn chế trình độ học vấn kéo theo một loạt các hạn chế khác như khả năng tiếp nhận thông tin, cơ hội trong cuộc sống, đặc biệt là việc phát triển kinh tế gia đình, ý thức chăm sóc con cái không đạt yêu cầu chất lượng, khả năng đầu tư cho giáo dục con cái không cao. Nhất là phụ nữ, người cai quản gia đình lại không có trình độ học vấn nên dẫn đến việc giao tiếp với bên ngoài không nhiều.

Islam giáo là một tôn giáo xem trọng nam giới, không coi trọng phụ nữ, tuy nhiên khi xâm nhập vào xã hội Chăm, nó đã phải có những biến đổi để phù hợp với xã hội mẫu hệ và tập quán của dân tộc Chăm. Nghiên cứu xã hội Chăm Islam giáo Nam Bộ cho thấy, phụ nữ có một vai trò rất quan trọng trong gia đình và trong sinh hoạt tôn giáo. Cụ thể, ở Thánh đường luôn có một nơi để cho tín đồ nữ cầu nguyện.

Nhìn chung, hoàn cảnh gia đình và xã hội Chăm Islam giáo vẫn chưa phát triển, có lối sinh hoạt mang đậm màu sắc tôn giáo, nhưng có sự cố kết tộc người. Điều

này giúp cho cộng đồng Chăm Islam giáo có một sức mạnh liên kết chặt chẽ. Chính những yếu tố này đã góp phần kéo mọi người đoàn kết, gắn gũi với nhau hơn.

Từ những vấn đề nghiên cứu cộng đồng Chăm Islam giáo ở Việt Nam, chúng tôi có một số nhận định và kiến nghị như sau:

- Cần đẩy mạnh công tác giáo dục, xoá nạn mù chữ, truyền bá kiến thức khoa học phổ thông liên quan đến các lĩnh vực văn hoá, kinh tế, chính trị, v.v... Qua một số khu vực đã tiến hành nghiên cứu cho thấy, thế hệ người trưởng thành có trình độ văn hoá còn thấp so với mặt bằng dân trí chung của đất nước. Để giải quyết vấn đề này cần phải có chính sách khuyến khích họ học bổ túc văn hoá, phổ cập giáo dục phổ thông để có một nền tảng kiến thức cơ bản. Đặc biệt đối với phụ nữ có vai trò rất quan trọng trong gia đình theo thiết chế mẫu hệ. Đối với thế hệ trẻ, nên quan tâm, giúp đỡ và khuyến khích hơn nữa trong việc tạo điều kiện cho các em học tập nâng cao trình độ bằng cách giảm học phí, trợ cấp học bổng, v.v...

- Đảng và chính quyền các cấp cần quan tâm hơn nữa trong việc giữ gìn bản sắc văn hoá của cộng đồng Chăm Islam giáo. Vì đây là nền văn hoá có truyền thống tốt đẹp, giúp cho mọi người gắn gũi, đoàn kết với nhau, phù hợp với chính sách của Đảng và Nhà nước ta trong công cuộc xây dựng cuộc sống mới ở khu dân cư như xây dựng ấp, làng văn hoá, khu phố văn hoá mà cả nước đang quyết tâm thực hiện.

Mọi biện pháp chỉ có thể tiến hành từng bước, dựa vào tinh thần tự giác là chính nhưng hết sức tế nhị vì người Chăm có tính bảo thủ rất lớn, đặc biệt đối với phụ nữ vì họ là đối tượng đang nắm quyền thừa kế, định đoạt nuôi dạy trẻ thơ trong gia đình còn tồn tại thiết chế xã hội mang dấu ấn chế độ mẫu hệ./.